

Dr Agnieszka Itendo-Milewska

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

Dr Zbigniew Siemak

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

Mgr Iwona Lewkowicz

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

**MIĘDZYNARODOWA INTERDYSCYPLINARNA
KONFERENCJA NAUKOWA:
NAUKA A OŚWIATA
MNIJSZOŚCI NARODOWYCH W EUROPIE:
WCZORAJ, DZISIAJ, JUTRO
(ASPEKTY EDUKACYJNE,
SPOŁECZNO-POLITYCZNE, PRAWNE
I HISTORYCZNE)
Wilno, 6-8 kwietnia 2017**

Konferencja w Wilnie została zorganizowana przez Stowarzyszenie Naukowców Polaków Litwy (SNPL). Była to już trzecia międzynarodowa Konferencja o mniejszościach narodowych, zorganizowana przez SNPL¹. Obrady odbywały się w Domu Kultury Polskiej w Wilnie. W Konferencji wzięli udział przedstawiciele świata akademickiego z Litwy, Polski i Czech oraz politycy i działacze społeczni. Według organizatorów Konferencja miała skoncentrować się na dobrych praktykach, problemach i zagrożeniach, z którymi stykają się mniejszości narodowe w krajach eu-

¹ Pierwsza Konferencja naukowa na temat mniejszości narodowych pt. „Rodzinna Europa. Europejska myśl polityczna, wyzwania XXI wieku” odbyła się w kwietniu 2014 roku, druga natomiast pt. Mniejszości narodowe – szansa, wyzwaniem czy zagrożeniem bezpieczeństwa narodowego? została zorganizowana w kwietniu 2016 roku.

ropejskich w dziedzinie oświaty i nauki. „Na te sprawy pragniemy spojrzeć przez pryzmat różnych dyscyplin naukowych, takich jak pedagogika i historia, socjologia i politologia, filozofia i prawo, a także inne nauki społeczne. W tym kontekście szczególne miejsce zajmuje analiza postrzegania, modelowania oraz przebiegu procesów integracyjnych w społeczeństwach wielonarodowych i wielokulturowych, a także umiejętność wykorzystywania potencjału i szans mniejszości narodowych zarówno wewnątrz kraju, jak i w kontaktach z ich macierzystymi społecznościami innych państw” – napisali w zaproszeniu organizatorzy.

Uczestnicy Konferencji pracowali w sześciu sekcjach tematycznych, podczas których wygłoszono 35 referatów. Języki Konferencji to polski i litewski.

Obrady otworzył i dokonał wprowadzenia prof. dr Henryk Malewski – prezes Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy – mówiąc – Nasze Stowarzyszenie zawsze dążyło do poruszania kwestii ważnych i aktualnych nie tylko dla mniejszości polskiej na Litwie, ale i mających znaczenie dla społeczności kraju, regionu i poprawy stosunków polsko-litewskich. Jednym z kierunków działalności Stowarzyszenia jest organizacja konferencji naukowych, której celem jest podnoszenie tematów trudnych i analiza nabrzmiałych problemów społecznych. (...) Mam nadzieję, że wygłoszone referaty i dyskusje pozwolą lepiej zrozumieć problemy oświaty i może pomogą zaproponować działaczom społecznym i politycznym rozwiązania. Naukowcy zawsze idą trochę z tyłu, bo nigdy nie potrafią tak szybko działać, jak działają politycy i dziennikarze. Wiemy, że problematyka mniejszości narodowych nie należy do łatwych i w tak zwanych starych demokracjach wywołuje ostre dyskusje. Postanowiliśmy, że warto na te problemy patrzeć systemowo, wykorzystując potencjał intelektualny nie tylko przedstawicieli nauk politycznych, ale też historyków, politologów, socjologów, prawników. Myślę, że takie interdyscyplinarne podejście będzie korzystne i pozwoli nie tylko ocenić pewne procesy kompleksowo, ale także rozwieje niektóre mity oraz uchwyty istniejące w społeczeństwie nowe trendy.(...) Mamy wiele podziałów. Naszym celem jest niwelować je, żebyśmy potrafili nawiązać kontakty, prowadzące do nowych osiągnięć. (...) Mam nadzieję, że wygłoszone referaty i dyskusje pozwolą lepiej zrozu-

mieć problemy oświaty mniejszości narodowych i zaproponować działaczom społecznym i politycznym pewne nowe rozwiązania. Ważne jest, aby o ważnych sprawach rozmawiać, a w dyskusji nie tylko mówić, ale i wysłuchać, a co najważniejsze – usłyszeć i zrozumieć – zakończył swoje wystąpienie prezes SNPL.

Następnie głos zabrali goście honorowi. Jako pierwszy wystąpił przewodniczący Sejmu Republiki Litwy Viktoras Pranckietis, który powiedział: „Cieszę się, że rozumiem ten język (język polski – Z.S.), że mogę posługiwać się językiem jednej z mniejszości narodowej. Obecnie chcemy mniejszości nazywać wspólnotami narodowymi Litwy. Polonia, czyli tak jak wy nazywacie własną diasporę, jest praktycznie wszędzie. Jeden procent tej wspólnoty jest na Litwie. Wszyscy jesteśmy obywatelami Litwy i jesteśmy dumni z każdego naszego narodu”. Z kolei Dariusz Piotr Bonisławski – prezes Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” – skupił się w swoim przemówieniu na znaczeniu języka ojczystego: „Język ojczysty jest jednym z najważniejszych elementów budujących tożsamość każdego człowieka, a więc trzeba dbać o ten język – bez względu na to, gdzie dany człowiek się znajduje. Staramy się ze wszystkich sił, korzystając ze środków Państwa Polskiego, pomagać tym wszystkim, którzy, żyjąc poza granicami kraju, chcą pielęgnować i rozwijać znajomość języka polskiego”. Dalej – prezes „Wspólnoty Polskiej” wyraził satysfakcję z tego, że w programie konferencji znalazło się wiele bardzo ważnych tematów dotyczących języka.

Dyrektor Departamentu Mniejszości Narodowych Rządu Republiki Litewskiej Vida Montvydaitė przypomniała zebranych, że szkoły mniejszości narodowych są częścią ogólnego systemu oświatowego na Litwie i wyraziła nadzieję, że obrady będą dobrą okazją, by poszukać sposobów na to, jak doskonalić oświatę mniejszości narodowych, z tym że, jak powiedziała, w kontekście jej większego zintegrowania ze społeczeństwem litewskim. Natomiast ambasador Rzeczypospolitej Polskiej na Litwie Jarosław Czubiński, odnosząc się do wypowiedzi prof. H. Malewskiego, że problematyki mniejszości narodowych nie można zostawić tylko dla polityków, powiedział: „Trzeba dostarczać tymże politykom diagnozy stanu obecnego oraz recept, czy też sugestii, poprawiania sytuacji. To może zrobić tylko nauka”. Ponadto zauważył, że

między naukowcami a politykami są jeszcze dyplomaci, którzy najczęściej jako pierwsi mają możliwość skorzystać z wyników obserwacji naukowców, aby wykorzystać je we współpracy z politykami. Zaznaczył, także, iż „Zapewnienie mniejszości pełni należnych jej praw, a nie praw nadzwyczajnych tworzy wokół każdego państwa lepszą aurę w Europie i świecie, daje wzajemne zrozumienie i harmonijne współzycie całego społeczeństwa i wzbogaca to państwo”. Jako ostatni z zaproszonych gości wystąpił poseł z ramienia Akcji Wyborczej Polaków na Litwie – Związku Chrześcijańskich Rodzin (AWPL-ZChR) Jarosław Narkiewicz. W swoim wystąpieniu podkreślił, że dla polityków z AWPL-ZChR oświata jest priorytetowym kierunkiem aktywności i przypomniał m.in. o organizowanych przez polityków polskich Konferencjach na tematy oświaty mniejszości. Oprócz tego polityk odniósł się do kilku wątków, którymi, jak powiedział, oponenci często tłumaczą zawężanie oświatowego stanu posiadania mniejszości narodowych. Odniósł się też do ulubionego powiedzenia konserwatystów na Litwie, według którego – polska mniejszość na Litwie ma się najlepiej ze wszystkich polskich środowisk poza granicami Polski – stwierdzając – „Rzeczywiście, jeśli porównamy z USA czy Wielką Brytanią, to nasza liczba szkół, choć ze 120 zmniejszyła się do 50, jest w zasadzie największa na świecie”, jednak jak podkreślił, „podejmując się porównywania sytuacji Polaków na Litwie do innych środowisk polskich poza granicami Polski, należy (Z.S.) pamiętać, że w wymienionych krajach i wielu innych Polacy są ludnością napływową, a na Litwie są mniejszością autochtoniczną”. Podsumowując część wprowadzającą do konferencji, prof. dr H. Malewski zauważył: „Należy dbać o mniejszości narodowe. Powiem więcej: mniejszości narodowe muszą być dyskryminowane, ale pozytywnie”.

Pierwszej sesji plenarnej przewodniczyli prof. dr Henryk Malewski (SNPL, Litwa) oraz prof. dr hab. Zbigniew Kurcz (Uniwersytet Wrocławski, Polska). Sesja zaczęła się referatem *Nauka a oświata mniejszości narodowych w świetle mechanizmu przestrzegania Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* autorstwa dr hab. Mieczysławy Zdanowicz (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie, Polska) i dr hab. Anna Doliwy-Klepackiej (Uniwersytet w Białymstoku,

Polska). Autorki przypomniały jak wygląda ochrona prawna mniejszości narodowych w świetle *Konwencji* w zakresie nauki i oświaty oraz możliwość wejścia na drogę sądową mniejszości narodowych z rządem określonego państwa w przypadku nie przestrzegania przez to państwo praw zawartych w Konwencji. Referat *Standardy Rady Europy w dziedzinie edukacji przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych a problemy ich realizacji w państwach poradzieckich* prezentowała dr hab. Łarysa Leszczenko (Uniwersytet Wrocławski, Polska). Referująca zwróciła szczególną uwagę na trudności jakie napotykały mniejszości narodowe i etniczne w realizacji standardów europejskich w zakresie edukacyjno-oświatowym, podkreślając, iż często kwestie językowe w państwach poradzieckich są traktowane w kategoriach bezpieczeństwa państwa. W kolejnym referacie Józef Kwiatkowski (Prezes Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie „Macierz Szkolna”, Wilno, Litwa), omówił zagadnienie *Szkolnictwo polskie na Litwie: stan, wyzwania i perspektywy*. Podkreślił, że „Polak na Litwie musiał od wieków po dzień dzisiejszy walczyć o język ojczysty” co zaowocowało m.in. tym, że „na Litwie radzieckiej – jedynej republice w czasach sowieckich – istniało szkolnictwo polskie”. Ponadto J. Kwiatkowski przedstawił stan szkolnictwa polskiego na Litwie w ujęciu statystycznym oraz pilne do rozwiązania, występujące obecnie, problemy związane z kadrami nauczycielską i podręcznikami. Bardzo interesujący referat zaprezentował kolejny referent dr hab. Krzysztof Nowak (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) odnosząc się do bardzo słabo znanej w literaturze przedmiotu tematyki, a mianowicie: *Problemów szkolnictwa polskiego w Rumunii i Mołdawii dawniej i współcześnie*. Autor wskazał, iż Rumunia jest państwem tolerancyjnym, przestrzegającym *Konwencję ramową...* a Polacy tam mieszkający są lubiani przez większość tytularną i nie mają trudności w korzystaniu ze swoich praw jako mniejszości narodowej. Omówił także sytuację językową mniejszości polskiej na terenie Mołdawii, zwracając uwagę, iż zamieszkali tam Polacy posługują się językiem rosyjskim jako pierwszym, natomiast język polski jest ich językiem drugim.

Referat *Polska nauka i oświata w Czechosłowacji (Republice Czeskiej) w latach 1945–2015* wygłosił dr Józef Szymeczek (Uni-

wersytet Ostrawski, Ostrawa, Czechy). W wystąpieniu podkreślono, iż polskie szkolnictwo w czeskim systemie edukacyjnym „jest uprzywilejowane”, bowiem do czeskiego systemu oświatowego został wprowadzony język polski, program historii jest rozszerzony o elementy polskie, a w polskich szkołach język czeski jest językiem drugim. Dr Kristina Šliavaitė (Lietuvos socialinių tyrimų centras/Litewskie Centrum Badań Społecznych, Wilno, Litwa) jako kolejna referentka, mówiła o badaniach przeprowadzonych w regionie południowo-wschodnim Litwy (Ejszyszki), dotyczących *Przyczyn wyboru szkoły z polskim lub litewskim językiem nauczania na Wileńszczyźnie (Mokyklos lietuvių ar lenkų mokomąja kalba pasirinkimo priežastys Pietryčių Lietuvoje)*. Sesję zakończyło wystąpienie prof. dr hab. Zbigniewa Kurcza: *Szkolnictwo dla mniejszości i szkolnictwo mniejszości niemieckiej w Polsce. Przegląd problematyki, doświadczeń i wyzwań w społeczno-politycznych kontekstach*. Była to wypowiedź pełna refleksji, bogato ilustrowana przykładami z funkcjonowania mniejszości niemieckiej w Polsce przedstawiająca filozofię rozwiązywania skomplikowanej problematyki w różnych uwarunkowaniach polityczno-społecznych.

Drugiego dnia konferencji moderatorami kolejnej, drugiej sesji byli: dr hab. Joanna Januszewska-Jurgiewicz (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) i dr hab. Henryka Ilgiewicz (SNPL i Instytut Badań Kultury Litwy, Wilno, Litwa). Podczas tej sesji wygłoszono sześć referatów. Pierwszy referat *Oświata w warunkach polskiej sowieckiej autonomii socjalistycznej w latach 1925–1939*, przedstawił prof. dr hab. Mikołaj Iwanow z Uniwersytetu Opolskiego (Polska), podkreślając, iż „Polacy posiadali w tej autonomii wiele szkół, na różnych szczeblach, jednakże ich występowanie traktowane było w sposób instrumentalny i nie miało prowadzić do umacniania polskiej tożsamości” a głównym twórcą polskiej kultury na tym terytorium był Tomasz Dąbala.

Z kolei dr hab. Joanna Januszewska-Jurkiewicz streściła problematykę *Szkolnictwa mniejszości narodowych na Górnym Śląsku i Ziemi Wileńskiej w latach dwudziestych XX wieku. Próba porównania*. Autorka porównała szkolnictwa mniejszości narodowych na tych terenach poprzez wskazanie ich podobieństw i różnic, z jednoczesnym zwróceniem uwagi na znaczenie autonomii województwa śląskiego dla funkcjonowania szkolnictwa

mniejszości narodowych na Górnym Śląsku. Z kolei dr Andrzej Smolarczyk (Politechnika Białostocka, Polska) przybliżył w swoim wystąpieniu problematykę *Administracji państwowej wobec szkolnictwa mniejszości narodowych na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1935–1939*. Autor skupił się na ukazaniu koncepcji polskich władz państwowych wobec mniejszości narodowych i ich szkolnictwa na ziemiach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1935–1939. Problematykę tę kontynuował dr Zbigniew Siemak (Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku, Polska). W wystąpieniu została poruszona mało znana tematyka, szkolenia policjantów w II RP a dokładnie *Problematyka mniejszości narodowych w programach szkolenia Policji Państwowej w II*. Z wypowiedzi dra Z. Siemaka wynikało, że „II Rzeczypospolita odrodziła się jako państwo wielonarodowe i wielowyznaniowe i że była państwem, w którym około 1/3 społeczeństwa stanowiły mniejszości narodowe oraz wyznaniowe. Ustawodawstwo II RP gwarantowało obywatelom polskim, należącym do mniejszości narodowych lub wyznaniowych prawo do zrzeszania się. Mogli oni tworzyć zakłady dobroczynne, religijne, społeczne oraz szkoły i inne zakłady wychowawcze. Mieli także prawo do wolnego i dobrowolnego wyznawania swojej wiary – pod warunkiem, że praktyki religijne nie były sprzeczne z porządkiem publicznym i nie ograniczały wypełniania obowiązków wobec państwa. Jedną z najważniejszych funkcji wewnętrznych odradzającej się II Rzeczypospolitej było zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego. Organizacją odpowiedzialną za utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie II Rzeczypospolitej była Policja Państwowa. Policja Państwowa była zorganizowana i szkolona na wzór wojskowy. W procesie kształcenia dużą uwagę zwracano na poznanie przez policjantów problematyki stowarzyszeń, zwłaszcza politycznych. Uzyskana w tym zakresie wiedza pomagała policjantom rozwiązywać problemy w kontaktach z mniejszościami narodowymi”.

Z kolei dr Mikołaj Brenk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska) przedstawił referat *Edukacja i integracja ludności pochodzenia niemieckiego w społecznościach wielkopolskich miast w pierwszym dziesięcioleciu po zakończeniu II wojny światowej*. II sesję Konferencji kończyło wystąpienie dr hab. Hen-

ryki Ilgiewicz zatytułowane *Dorobek Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w zakresie nauk historycznych*. Referentka, w związku sposób, przypomniała najważniejsze wydarzenia związane z powołaniem i działalnością TPNwW.

III sesja plenarna odbyła się po półgodzinnej przerwie kawowej. Moderatorami w tej sesji byli prof. dr hab. Zdzisław Julian Winnicki (Uniwersytet Wrocławski, Polska) oraz prof. dr hab. Romuald Brazis (SNPL i USPV, Wilno, Litwa).

Na wstępie prof. dr hab. Zdzisław Julian Winnicki w wystąpieniu *Podręcznikowa wizja państwa sąsiedzkiego*, dokonał porównania wydanych w Polsce i na Białorusi podręczników w latach 2003–2016. Kolejna prelekcja została przygotowana przez dr Agnieszkę Ilendo-Milewską, mgr Izabelę Kaczyńską i mgr Iwonę Lewkowicz (Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Białymstok, Polska). Rozważania dotyczyły obrazu mniejszości narodowych i etnicznych oraz edukacji włączającej na Podlasiu. Prelegentka, dr Agnieszka Ilendo-Milewska przedstawiła wyniki badań przeprowadzonych w latach 2011/2012, których celem było sprawdzenie związku między zagrożeniami, emocjami i tendencjami zachowaniowymi przypisywanym przez polską większość sześciu wybranym grupom mniejszościowym. Obecnie, w dobie przemian społeczno-kulturowych, w białostockich szkołach uczy się coraz więcej dzieci z różnych grup mniejszości narodowych. Niewątpliwie bez wsparcia edukacyjnego może dojść do marginalizacji lub separacji dzieci cudzoziemskich, dlatego priorytetem jest realizacja projektów i programów z zakresu edukacji międzykulturowej. Zadaniem współczesnej szkoły staje się wspieranie procesu integracji dzieci cudzoziemskich poprzez rozwijanie wrażliwości międzykulturowej, która oznacza w istocie uczenie się tego, jak rozpoznawać i radzić sobie z zasadniczymi różnicami między kulturami w postrzeganiu świata. Prezentacja zawierała także opis projektu realizowanego na Podlasiu: „(nie) TOLERANCJA” w latach 2014–2016, przez Komendę Wojewódzką Policji w Białymstoku i Niepaństwową Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Białymstoku. Celem projektu było uwrażliwienie młodych ludzi na otaczającą różnorodność oraz szerzenie wśród nich szacunku i otwartości na inność.

W kolejnym wystąpieniu dr Helena Giebień (Uniwersytet Wrocławski, Polska) omówiła *Szkolnictwo polskojęzyczne na Białorusi w świetle ustawodawstwa krajowego: teoria i praktyka*, podkreślając, że głównym narzędziem ochrony języka i różnorodności kulturowej jest budowanie pozytywnej tożsamości grupowej a problemem jest niska samoocena grupy mniejszościowej, dlatego tak ważnym aspektem jest wspieranie w edukacji i mediów oraz prowadzenie pozytywnego dyskursu publicznego na temat języka (gwary) oraz sytuacji społeczno-ekonomicznej Polaków. Rozważania na płaszczyźnie różnorodności były kontynuowane w referacie dr hab. Magdaleny Ratajczak (Uniwersytet Wrocławski, Polska) *Mniejszości narodowe i etniczne w mediach publicznych w Polsce*. O mniejszościach zamieszkujących Republikę Litewską można było dowiedzieć się z prelekcji dr Kingi Geben (SNPL, Uniwersytet Wileński, Litwa). Mniejszość polska jest nadal najliczniejszą ze wszystkich mniejszości zamieszkujących Litwę, a ogromną rolę w podtrzymaniu tożsamości Polaków wileńskich odegrało polskie szkolnictwo. Obecnie szkoły polskie znajdują się w znacznie gorszej sytuacji finansowej, ponieważ tak zwany „koszycek ucznia” dla szkół polskich w porównaniu ze szkołami litewskimi jest większy jedynie o 20%, gdy tymczasem realne wydatki na funkcjonowanie szkoły mniejszościowej są o 40% wyższe na wsi i 30% w mieście (droższa realizacja programu nauczania) w porównaniu z wydatkami na funkcjonowanie szkoły litewskiej. Ostatnim wystąpieniem w III sesji była prelekcja prof. dr hab. Romualda Brazisa na temat *Paradygmaty naukowe i wątki patriotyczne w podręcznikach fizyki*.

IV sesji plenarnej przewodniczyli dr hab. Krzysztof Nowak (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska) i dr Irena Fedorowicz (SNPL i Centrum Polonistyczne Uniwersytetu Wileńskiego, Litwa).

Dr Barbara Borowska (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Polska) zaprezentowała referat o *wspieraniu nauczycieli polonijnych w kształceniu i upowszechnianiu języka polskiego jako wartości nadrzędnej współczesnej myśli pedagogicznej*. Zgodnie z Traktatem między RP a RL o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy oraz Konwencji Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych, mniejszości narodowe mają prawo do uczenia się języka swojej mniejszości narodowej i pobierania nauki w tym

języku oraz zakładania i utrzymywania własnych instytucji, organizacji lub stowarzyszeń, w szczególności kulturalnych, religijnych i oświatowych, w tym szkół wszystkich szczebli. Natomiast rolę kobiet i dworu kresowego w kształtowaniu poczucia tożsamości narodowej i bezpieczeństwa kulturowego omówiła dr Liliana Narkowicz (SNPL, Dortmund, Niemcy). Osobista historia każdego człowieka, jest powiązana z historią rodziny, lokalnej społeczności, historią społeczeństwa, narodu, państwa, kręgu cywilizacyjnego. Wszystkie pozytywne i negatywne, przeszłe wydarzenia stanowią podstawę do kształtowania się tożsamości jednostki. Od dzieciństwa przez dorastanie i dorosłość człowiek zdobywa wiedzę i umiejętności, ale przede wszystkim w każdym okresie życia formuje się tożsamość i świadomość odrębności jednostki.

Literatura dziecięca to podstawowy element kształtowania poczucia tożsamości narodowej i bezpieczeństwa kultury o czym przekonywała mgr Daria Róg (Uniwersytet Gdański, Polska) i dr Mariusz Róg (Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk, Polska). Mgr Sabina Jakutowicz (SNPL, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska), poświęciła swoje wystąpienie edukacji domowej i gimnazjalnej w zaborze rosyjskim w świetle prozy wspomnieniowej Jana Bułhaka. Informacje o Wydawnictwie Muzeum Władysława Syrokomli jako jednej z form upowszechniania literatury została przedstawiona przez dr Józefa Szostakowskiego (SNPL, Muzeum Władysława Syrokomli w Borjokowszczyźnie). Ostatni referat IV sesji planarnej autorstwa doc. dr Mirosława Dawlewicza i dr Ireny Fedorowicz dotyczył współpracy polonistów Uniwersytetu Stefana Batorego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w latach 1922–1939.

W sesji popołudniowej – V – prowadzonej przez dr Grażynę Kędziarską (Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Białymstok, Polska) oraz dr Elżbietę Kuzborską (SNPL, Wilno, Litwa) rozpoczął referat dra hab. Artur Ławniczak (Uniwersytet Wrocławski, Polska) oraz mgra Tadeusz Juchniewicz (Uniwersytet Wrocławski, Polska) *Edukacja mniejszości na Dolnym Śląsku*. Następnie dr Grażyna Kędziarska omówiła zagadnienie *Działalności edukacyjnej i oświatowej mniejszości narodowych na Warmii i Mazurach*, na wstępie podkreślając, że Warmia i Mazury to jeden z bardziej zróżnicowanych etnicznie regionów Polski. Za-

mieszkują tam mniejszości: białoruska, litewska, mazurska, ormiańska, romska, rosyjska, warmińska i żydowska, a do największych należą mniejszość niemiecka i ukraińska, które działają najbardziej aktywnie. Członkowie mniejszości narodowych zrzeszają się w stowarzyszeniach, których działalność koncentruje się na kultywowaniu i upowszechnianiu wiedzy o historii regionu, o języku mniejszości, integracji środowiska, rozwiązywaniu aktualnych problemów członków mniejszości, ochronie praw mniejszości oraz aktywności kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej w społeczności lokalnej.

Dr Andrzej Sęk oraz dr Marta Wiszniewska reprezentujący Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Suwałkach przedstawili referat na temat *Ochrony praw mniejszości w Polsce*. W wystąpieniu dokonali analizy obowiązujących przepisów prawnych chroniących mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. Następnie dr Elżbieta Kuzborska zajęła się problemem *Wyzwań dla oświaty mniejszości narodowych w państwach bałtyckich*. Referentka skoncentrowała się na obwarowaniach prawnych gwarantujących mniejszościom narodowym możliwość realizacji własnych zamierzeń. Dr Marta Ryniejska-Kiełdanowicz (Uniwersytet Wrocławski, Polska) w referacie o *Dyplomacji naukowej – perspektywy rozwoju* podkreśliła rolę międzynarodowej współpracy naukowej i dydaktycznej między uczelniami. Ostatni w tej sesji prelegent, dr Łukasz Wardyn (SNPL, Europejska Fundacja Praw Człowieka, Litwa) występował online z referatem *Przestrzeganie praw człowieka na Litwie w latach 2014-2016 (Prawa mniejszości narodowych na Litwie)*. W trakcie wystąpienia udzielał także interesujących odpowiedzi na pytania padające ze strony uczestników konferencji.

Jak każda sesja, ta także zakończyła się owocną dyskusją, ciekawymi rozważaniami i teoretycznymi implikacjami wynikającymi z wiedzy i zainteresowań uczestników konferencji.

W trzecim dniu konferencji moderatorami sesji VI byli dr hab. Marek Walancik (Wyższa Szkoła Biznesu, Dąbrowa Górnicza, Polska) oraz dr hab. Jarosław Wołkonowski (Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie). Panowie kierowali przebiegiem obrad w sposób ciekawy podsu-

mowując każdy referat kluczowymi kwestiami i implikacjami praktycznymi.

Przed wystąpieniami prelegentów głos zabrali przedstawiciele Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Pani Wicemarszałek Senatu Maria Koc zwróciła uwagę na naukę języka ojczystego, która podtrzymuje tożsamość narodową, podobnie jak znajomość kultury kraju. Podkreśliła, że Polska angażuje się w działania kierowane do wszystkich mniejszości narodowych. Do Senatu docierają informacje o problemach na Białorusi, Litwie, Ukrainie, także w Niemczech dotyczące funkcjonowania szkół sobotnio niedzielnych. Rząd zauważa potrzebę wsparcia materialnego nauki języka polskiego za granicami Polski. Takie problemy zgłasza np. Polonia z Anglii i Niemiec. Natomiast Pan Senator Czesław Ryszka na przykładzie działań podejmowanych w Niemczech i Ameryce Południowej, podkreślił jak ważne dla Polonii jest nauczanie języka polskiego.

Dr hab. Marek Walancik przedstawił artykuł przygotowany wspólnie z dr Bożeną Marzec *Edukacja mniejszości narodowych w polskim systemie oświatowym*. Przybliżył edukację międzykulturową według Tadeusza Lewowickiego, definicje pogranicza Józefa Chałasińskiego, Jerzego Nikitorowicza, Andrzeja Sadowskiego oraz charakterystykę człowieka pogranicza prof. Zbigniewa Kurcza. Zwrócił uwagę na przejawy nietolerancji w symbolach oraz symbolizmie interakcyjnym związanym z obrazami. Na przykładzie miasta Chorzów ukazał zmiany i działania w postawach młodych ludzi. Na przykładzie działaczy narodowych i społecznych związanych zarówno z historią miasta jak i współczesnego pokolenia ukazał działania zmierzające do zachowania tożsamości narodowej. Ukazał także wyniki ilościowe i jakościowe w obszarze deklaracji osób badanych na temat działań edukacyjnych podejmowanych w Chorzowie i realizowanych przez miasto pogranicza.

Dalej głos zabrała dr Małgorzata Łobacz (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Polska) mówiąc na temat *Edukacja wielokulturowa i międzykulturowa – wyzwania XXI wieku*. Referentka rozpoczęła od wyjaśnienia definicji kultury, a następnie przeszła do omówienia pojęcia wielokulturowości. Kolejne rozważania były skoncentrowane wokół odpowiedzi na pytanie: jak można zapobiegać

utracie własnej tożsamości kulturowej? Prelegentka odwołała się do zadań edukacji międzykulturowej i jej celów. Zwróciła uwagę na znaczenie stereotypów i uprzedzeń. Dr Danuta Kamilewicz-Rucińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, Polska) wygłosiła referat *Polskie szkolnictwo na Litwie po II wojnie światowej do końca XX wieku*. W referacie znalazł się opis działań podejmowanych przez władze w latach 40. i 50. XX wieku związanych z funkcjonowaniem szkół polskich na Litwie i w miejscowościach, w których przeważała ludność polska. Prezentowany tekst pokazywał, jak był pielęgnowany język polski oraz jakie działania w tym celu podejmowała kadra pedagogiczna i rodzice uczniów. Całość była dokumentowana zdjęciami z lat 50. Zwrócono także uwagę na działania podejmowane w latach 70. i 80., ideę przebudowy szkoły polskiej opartej na języku ojczystym, kulturze i tradycjach narodowych oraz działania podejmowane w okresie pierestrojki i reorganizację oświaty na przykładzie Wileńszczyzny. Kończąc, pani Doktor przeszła do tematyki reform podejmowanych w szkolnictwie w latach 90. a w konkluzji przedstawiła statystyczny obraz szkolnictwa (m.in. liczbę szkół i liczbę uczniów) pod koniec tysiąclecia. W ostatecznym podsumowaniu prelegentka podkreśliła wpływ indoktrynacji, która w szkole litewskiej spowodowała, że dzieci zaczynały się wstydić swojej polskości. Jako ostatni w tej sesji głos zabrał dr hab. Jarosław Wołkonowski, mówiąc o „koszyku studenta” w świetle sytuacji polskiego szkolnictwa na Litwie. „Koszyk studenta” został wprowadzony na Litwie w 2008 roku. Prelegent przedstawił aspekt finansowy funkcjonowania uczelni na tle liczby uczniów, maturzystów i studentów na Litwie wskazując spadek liczby studentów w ostatnich latach o 40%. W szkołach z polskim językiem nauczania na Litwie liczba uczniów i maturzystów spadła o około 1/3. We wnioskach prelegent podkreślił niepokojąco malejącą tendencję udziału maturzystów z polskich gimnazjów na Litwie w osiąganiu „koszyka studenta”. Zdaniem dyskutujących wynika to z wprowadzenia egzaminów z języka litewskiego i innych w języku litewskim jako języka państwowego.

Dyskusja kończąca obrady ostatniej sesji koncentrowała się wokół rozważań skierowanych na „łączenie” ludności oraz na działania w kierunku wspierania jakości kształcenia. Przewodni-

czący Komitetu Organizacyjnego Konferencji prof. dr Henryk Małewski uroczyście zakończył obrady konferencji dziękując serdecznie wszystkim uczestnikom, moderatorom sekcji, Radzie Naukowej Konferencji oraz członkom Komitetu Organizacyjnego Konferencji.

Po zakończeniu obrad konferencyjnych, część uczestników Konferencji udała się na wycieczkę turystyczno-krajoznawczą w region południowo-wschodni Republiki Litewskiej. Przewodnikiem wycieczki był dr Józef Szostakowski – członek SNPL oraz dyrektor Muzeum Władysława Syrokomli w Borejkwoszczyźnie. W drodze do Jaszun uczestnicy odwiedzili cmentarz tatarski pod Wilnem, następnie Muzeum Władysława Syrokomli w Borejkwoszczyźnie² oraz ruiny siedziby dawnej Rzeczypospolitej Pawłowskiej w Pawłowie³. Jaszuny to miejscowość leżąca na ziemi solecznickiej, położona nad brzegiem wartkiej Mereczanki, przy dawnym trakcie łączącym Wilno z Lidą. Od 1811 aż do 1939 roku roku, Jaszunami zarządzali Balińscy, Śniadecy i Pereświat-Sołtanowie. W latach 1824–1828 pałac w Jaszunach został przebudowany i liczył 35 mieszkalnych pomieszczeń. W następnych latach, obok niego, wzniesiono budynki gospodarcze i założono piękny park krajobrazowy z kolekcją 30 gatunków różnych drzew. Dzięki okazałemu pałacowi i jego gospodarzom Jaszuny stały się ważnym na Wileńszczyźnie ośrodkiem kultury polskiej. Dwór jaszunski słynął z bogatej biblioteki, m.in. za czasów Michała Balińskiego – wychowanka wileńskiej Alma Mater, członka

² Borejkwoszczyzna – dworek i wieś leżąca na południowy wschód 14 km od Wilna i 3 km od Rukojń, przy starej szosie Wilno – Mińsk. Zachował się tam XIX-wieczny drewniany budynek, w którym mieszkał poeta Władysław Syrokomla (wł. Ludwik Kondratowicz). W dworku znajduje się muzeum poety i centrum informacji turystycznej. [Dostęp: 10.04.2017], <<http://dworypogranicza.pl/index.php/litwa/44-borejkwoszczyzna>>.

³ Rzeczpospolita Pawłowska – republika samorządowa utworzona w granicach I Rzeczypospolitej we wsi Pawłowo (dawniej Merecz) koło Wilna, w której właściciel wsi, ksiądz Paweł Ksawery Brzostowski, w roku 1769 zastąpił pańszczyznę czynszowaniem i nadał chłopom wolność osobistą. Rzeczpospolita Pawłowska obejmowała obszar ponad 3 tys. hektarów, miała własną konstytucję, herb, pieniądze, sejm, skarb, kasę samopomocy i szkołę. Republika księdza Brzostowskiego w Pawłowie funkcjonowała 25 lat. Rzeczpospolitą Pawłowską odwiedził król Stanisław August Poniatowski, który prowadził z księdzem Brzostowskim korespondencję. Poniatowski odznaczył księdza Orderem Orła Białego. Zob. J. Bartyś, *Rzeczpospolita Pawłowska na tle reform włościańskich w Polsce w XVIII wieku*, Iskry, Warszawa 1982, passim.

Towarzystwa Szubrawców i Topograficznego, jednego z redaktorów „Tygodnika Wileńskiego”, słynnego badacza przeszłości Litwy i Polski – zgromadzono w nim ponad 3 tysiące dzieł polskich z XVI–XVII wieków, a wśród nich – statuty, herbarze, kroniki, cenne autografy, część archiwów filomatów itp. W pałacu przebywały znane z kart historii Polski ważne osobistości, np. profesor medycyny Józef Mianowski, historyk Joachim Lelewel, profesor botaniki Stanisław Bonifacy Jundziłł, ojczym Juliusza Słowackiego, profesor medycyny August Becu z żoną Salomeą, biskup Jędrzej Benedykt Kłagiewicz, astronom Piotr Sławiński oraz wielki reformator z Pawłowa ks. Paweł Brzostowski. W Jaszunach gościł także znakomity polski poeta – Juliusz Słowacki. Ostatni właściciele Jaszun – Aleksander i Anna z Balińskich Peresławiet-Soltan – gospodarowali nimi do niemieckiej agresji na Polskę w 1939 roku. W obliczu inwazji niemieckiej opuścili rodzinne dobra i udali się na emigrację. Pozostawione dobra – cenne zbiory mebli, bogaty księgozbiór oraz wszelkie rodowe pamiątki rozgrabili mieszkańcy pobliskiej wsi Gaj. Ogołocona posiadłość szczęśliwie przetrwała II wojnę światową, a w realiach sowieckiej Litwy została przeznaczona na siedzibę administracji miejscowego skolektywizowanego gospodarstwa. Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości w 1990 roku pałac na krótko przejęła spółka rolna, później w 1992 roku, właścicielem pałacu został doradca prezydenta Litwy Algirdasa Brazauskasa – Albinas Buzūnas. W 1996 roku, na mocy prawomocnego wyroku sądowego posiadłość w Jaszunach przejęły władze samorządu rejonu solecznickiego. Pierwsze prace nad przywróceniem dawnej świetności Jaszun, po wieloletnich staraniach, ruszyły w 2013 roku. Dzięki unijnym dotacjom Pałac w Jaszunach starannie odnowiono, przywracając mu jego dawny wygląd, ale żeby jego całość była kompletna pałac należy wyposażyć w niezbędne stylowe meble adekwatne do epoki oraz urządzenia najnowszych technologii informacyjnych, pozwalających na szybką i bezpośrednią łączność z całym światem. Ponadto zarządzający obiektem planują w nieodległej przyszłości zaadaptować budynek oficyny z 1860 roku przynależny do zespołu pałacowego oraz przeprowadzić rewitalizację 12 hektarowego parku stanowiącego nierozzerwalną całość posiadłości w Jaszunach.